

MARIAN GOLKA

*Barier w komunikowaniu
i społeczeństwo (dez)informacyjne*Wydawnictwo Naukowe PWN,
Warszawa 2008, 281 s.

(Bartosz Mazurek)

RECENZJE

Problematyka komunikowania społecznego i interpersonalnego stanowi jeden ze sztandarowych obszarów badawczych nauk społecznych. Większość istniejących publikacji, poruszających zagadnienie komunikacji międzyludzkiej, kładzie nacisk na zasady i formy skutecznego komunikowania. Recenzowana książka została wydana w serii Wydawnictwa Naukowego PWN „Komunikowanie”, w której autorami poszczególnych tomów są uznane autorytety w dziedzinie szeroko pojętej komunikacji społecznej. Jej zakres stanowią pozycje poruszające problem komunikowania interpersonalnego i społecznego, przedstawione ze strony czterech głównych dziedzin: psychologii, socjologii, politologii i językoznawstwa.

Książka Mariana Golki *Barier w komunikowaniu i społeczeństwo (dez)informacyjne* odkrywa przed czytelnikami ciekawą, lecz mniej znaną stronę

procesu komunikowania. Autor na początku swoich rozważań stawia tezę, iż „komunikowanie jest niedoskonałe, wiele w nim barier, porażek, trudności, kłamstw i manipulacji”. Teza ta jest podstawą jego dalszych rozważań. Autor przekonuje czytelników, iż kłamstwo, blef czy manipulacja nie stanowią jedynie utrudnień w skutecznej komunikacji, lecz często są jej świadomymi strategiami. W swojej książce zwraca także uwagę na fakt, iż rozwój kultury i techniki odebrał ludziom prostotę i naturalność procesu komunikowania, stawiając pytanie: czy rozwój środków ludzkiego komunikowania przyczynił się do bardziej efektywnego komunikowania, czy wręcz przeciwnie, stworzył jeszcze więcej barier i problemów zakłócających cały proces komunikowania.

Recenzowana książka składa się z trzech zasadniczych części, z których każda została podzielona na kil-

ka rozdziałów. Pierwsza część zatytułowana *Komunikowanie czy nie-komunikowanie* zawiera rozważania o naturze teoretycznej. Czytelnik znajduje w niej informacje dotyczące zjawiska komunikowania, jego barier i zakłóceń. W drugiej części książki *Spółeczeństwo informacyjne czy (dez)informacyjne* autor prezentuje historię powstania społeczeństwa informacyjnego, jego cechy oraz mankamenty pojawiające się na przestrzeni lat. Ostatnia część recenzowanej książki *Przekaz czy przeżyty* prezentuje konkretne przykłady komunikacji społeczno-kulturowej, w której występuje zniekształcenie informacji bądź jej celowe przekłamanie. Publikację uzupełnia zamieszczony na końcu *Mały słownik blefów i blefowania*, w którym autor opisuje kilka aspektów zniekształceń komunikacji występujących w życiu społecznym. Ważnym aspektem książki Mariana Golki jest fakt, iż analizuje on wiele stron procesu komunikowania, nie skupiając się na pojedynczym zagadnieniu. Sam autor we wstępie podkreśla, iż książka powstała na bazie pojedynczych artykułów, uzupełnionych na potrzeby niniejszej publikacji.

Książkę rozpoczynają *Dociekania z Wittgensteinem (zamiast przedmowy)*. Autor odnosi się do *Dociekań filozoficznych* Ludwiga Wittgensteina¹. Prezentując wybrane paragrafy jego książki, Golka stara się wprowadzić czytelnika w świat gier językowych. Autor

podkreśla dwie metafory odnoszące się do procesu komunikacji. Pierwszą z nich jest metafora starego miasta, w którym miesza się stare, zabytkowe uliczki z nowymi przedmieściami i domami. Drugą jest labirynt ścieżek, w którym do tego samego miejsca można dojść kilkoma drogami. Marian Golka odnosi te metafory do procesu komunikowania, który nie jest jednoznaczny, zawiera wiele niedopowiedzeń, blefów i manipulacji.

Pierwsza część książki *Komunikowanie czy nie-komunikowanie* została podzielona na kilka rozdziałów. Pierwszy z nich odnosi się do samego procesu komunikowania, autor zwraca uwagę na istotę tego procesu, jego fazy, funkcje oraz problem społeczno-kulturowego funkcjonowania środków przekazu. Prezentuje także aspekt niedoskonałości komunikowania oraz problemów, jakie powstają na ich skutek. Zakończenie rozdziału stanowi rozważania dotyczące sposobów znoszenia barier i nieporozumień w komunikacji międzyludzkiej. Drugi rozdział odnosi się do historii i znaczenia rozwoju mediów we współczesnej komunikacji. Autor wprowadza pojęcie metafory ekranu, odnoszące się do nowych środków komunikacji, które z jednej strony wzmacniają efektywność komunikowania, z drugiej natomiast powodują oddzielenie szklanym ekranem ludzi od otaczającej ich rzeczywistości. Rozważania kończy próba oceny współczesnej medialności, jednak autor nie określa jednoznacznie przewagi plusów czy minusów nowych mediów. Kolejny rozdział poświęcony został barierom i zakłóceniom w komunikowaniu. Autor pre-

¹ Ludwig Wittgenstein – filozof zajmujący się przede wszystkim kwestiami języka i logiki. W książce *Dociekania filozoficzne* (*Philosophische Untersuchungen*) zaprezentował koncepcję gier językowych.

zentuje w tym miejscu rozważania dotyczące efektywności komunikowania oraz przedstawia trzy podstawowe przyczyny zakłóceń w komunikacji: bariery społeczno-kulturowe, zakłócenia osobowościowe oraz bariery formalne. Zakończenie rozdziału stanowi analiza możliwości stworzenia języka sztucznego, pozwalającego na prowadzenie jasnej komunikacji. Następny rozdział książki poświęcony został fazom i filtrom występującym w odbiorze przekazów. Autor prezentuje w nim podstawowe czynniki wpływające na odbiór przekazu, takie jak: postrzeżenia zmysłowe, przeżycia estetyczne, odczytanie przekazu. Przedstawia także zagadnienie interpretacji, ocen i zapamiętania przekazu oraz skuteczności przekazu w utrwaleniu lub zmianie postaw odbiorcy. Zakończeniem części pierwszej książki jest rozdział odnoszący się do problemu komunikowania międzykulturowego. Marian Golka przedstawia cechy komunikacji międzykulturowej oraz prezentuje podstawowe źródła trudności w komunikowaniu międzykulturowym.

W drugiej części książki *Spółeczeństwo informacyjne i (dez)informacyjne* Marian Golka zaprezentował kluczowe w tej publikacji problemy. Autor zwraca uwagę na cechy społeczeństwa informacyjnego, jego niedoskonałości oraz problemy. Pierwszy rozdział tej części odnosi się do samej teorii społeczeństwa informacyjnego. Autor przedstawia historię powstania nowego typu społeczeństwa oraz rolę, jaką odegrał Internet w jego tworzeniu. Wymienia także bogate spektrum cech społeczeństwa in-

formacyjnego. Rozważania w tym rozdziale zostały zakończone próbą oceny nowego typu społeczeństwa. Autor na równi zaprezentował oceny entuzjastów oraz skrajnych sceptyków. Kolejny rozdział książki prezentuje problem wirtualności w społeczeństwie informacyjnym. Autor przedstawia zjawisko iluzji w świecie rzeczywistym i wirtualnym. Dogłębnie opisuje i definiuje problemy cyberprzestrzeni i świata wirtualnego. Autor zwraca również uwagę na istniejący spór dotyczący wad i zalet rzeczywistości wirtualnej oraz możliwości jej istnienia bez styczności ze światem fizycznym. Następny rozdział *Manipulacja w społeczeństwie informacyjnym* prezentuje zagadnienia manipulacji w środkach masowego przekazu oraz prezentuje przejawy tego typu działań. Marian Golka zwraca szczególną uwagę na aspekt manipulacji medialnej, podkreślając problemy z brakiem możliwości weryfikacji informacji, zniekształceniem przekazu oraz selekcją informacji dokonywaną przez same media. W rozdziale *Szanse demokratyzacji w społeczeństwie informacyjnym* autor skupił uwagę na roli Internetu w mechanizmach przekazywania informacji, starając się odpowiedzieć na pytanie dotyczące wiarygodności Internetu jako źródła informacji. Druga część rozdziału to analiza wpływu nowych środków przekazu na procesy demokratyzacji. Autor prezentuje kilka argumentów, starając się odpowiedzieć na pytanie, czy Internet ma realny wpływ na mechanizmy demokratyczne, czy stanowi jedynie formę pozornej demokracji. Ostatni rozdział drugiej części książki poświęcony jest

niedostatkom społeczeństwa informacyjnego. Autor twierdzi, iż społeczeństwo informacyjne przedstawiane jest w zbyt pozytywnym świetle, bez odniesienia się do jego licznych wad. Po pierwsze autor zwraca uwagę na zróżnicowanie i nierówności w społeczeństwie informacyjnym. Odnosi się do podstawowych problemów związanych z dostępem do Internetu, takich jak wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie czy ograniczenia językowe. Wprowadza także kategorię podziału cyfrowego, który może doprowadzić do wykluczenia społecznego pewnej części społeczeństwa. Autor wskazuje również nowe formy nierówności spowodowane wzrostem znaczenia nowych technologii, takie jak: niepiśmienność cyfrowa czy nierówny dostęp do pracy. Rozdział ten porusza także problem kontaktów międzyludzkich, starając odpowiedzieć na pytanie, czy w dobie Internetu kontakty międzyludzkie ulegają wzmocnieniu czy osłabieniu. Ostatnią część rozdziału stanowi prezentacja coraz bardziej znaczącego problemu uzależnienia od Internetu. W ostatnim rozdziale drugiej części książki autor prezentuje zagadnienie zalewu informacji i deficytu mądrości. Marian Golka zwraca uwagę na problem tworzenia obrazu współczesnego świata z chaosu otaczających nas informacji. Autor podkreśla potrzebę rozwijania umiejętności selekcji, oceny i hierarchizacji informacji, pozwalających na obronę przed coraz większym zalewem informacji.

Trzecia część książki *Przekaz czy przemyt* prezentuje zjawisko celowego zniekształcenia informacji w procesie

komunikacji. W pierwszych dwóch rozdziałach tej części autor opisuje znaczenie stereotypu oraz mitu w komunikowaniu. Definiuje oba pojęcia, przedstawia ich cechy oraz prezentuje konkretne przykłady wykorzystania stereotypów i mitów do przekazywania zniekształconych informacji. Kolejny rozdział stanowią rozważania dotyczące graffiti jako przejawu bezradności komunikacyjnej. Autor na podstawie swoich badań empirycznych przeprowadzonych w Poznaniu definiuje pojęcie graffiti oraz przedstawia jego rodzaje i formy. Zwraca także uwagę na uwarunkowania powstania graffiti, podkreślając, iż często samo graffiti jest przejawem niewydolności komunikowania w społeczeństwie. Zakończeniem tego rozdziału jest ciekawa próba odpowiedzenia na pytania: kto, co, do kogo i za pomocą jakich środków mówi poprzez graffiti. Ostatni rozdział w książce stanowi rozważania dotyczące ładu społecznego w społeczeństwie informacyjnym. Autor definiuje w nim pojęcia ładu społecznego, nieufności i zaufania oraz prezentuje wpływ zaufania bądź nieufności na przebieg procesu komunikowania.

Reasumując, można z przekonaniem stwierdzić, iż recenzowana publikacja wnosi wielki wkład w prowadzoną dyskusję dotyczącą funkcjonowania społeczeństwa informacyjnego. Autor w każdym z rozdziałów przedstawił grupę zagadnień, które mogą się stać inspiracją do dalszych badań nad społeczeństwem informacyjnym, wpływem Internetu na życie ludzi, skutecznością komunikacji czy powodami i skutkami blefowania

i manipulacji. Książka ta nie wyczerpuje tematyki prezentowanych w niej zagadnień, lecz jedynie zwraca uwagę na wiele problemów, które w codziennej dyskusji pozostają niezauważone. Książka Mariana Golki jest doskonałą publikacją, pozwalającą czytelnikowi na poszerzenie wiedzy i spojrzenie

na problem komunikacji w społeczeństwie informacyjnym z innej strony – ze strony barier, kłamstw czy manipulacji, które od zawsze występowały w procesach komunikowania.

Bartosz Mazurek